زمانی خوا زمانی کوردییه،
بۆیه من دەمەوێ ببمەوە بە ئێزدی*

ڕێکپۆش عزیز
rekposh_3@yahoo.com

ئێمەی کورد بەناو خاوەنی پانتایەکی رۆشنبیرین بەڵام ئایا ئەم پانتایە رۆشنبیریە بۆتە هۆی ئەوەی کە ئێمە مێژوو رەچەڵەکی خۆمانی لێوە بناسینەوە؟. ئەمرۆ ئێمەی کورد هەموو سەرخان و ژێرخانی کەلتوریمان بە کەلتوری ئیسلامەوە گرێداوە وە هیچ شتێ لەو ژێر خانە کەلتوریەی خۆمان نازانین کە چۆن بووین بە ئیسلام؟!! هەر لەم روانگەیەشەوە کاتێ خۆمان وەک نەتەوەی کورد پێناسە دەکەین، دەڵێین: کە گەلی کورد گەلێکی ئیسلامە، کە ئەمە بەتەواوی بۆچونێکی هەڵەیە! کەچی کاتێ ناو کتێبخانەکانی ئەوروپا دەگەرێی بەدوای رەچەڵەکی خۆت وەک کورد، ئەوا بەتەواوەتی پێچەوانەکەی دەبینی. بەپێی ئەو نوسراوانەی کە هەن کوردەکان خاوەنی کۆنترین ئاینی سەر رووی زەوین و نزیکەی دەهەزار ساڵ تەمەنی ئاینەکەیانە و ئەو ئاینەش ئاینی ئێزدییە، مانای دوای ئێزدیەکان، زەردەشتیەکان دێن لە ئێرانەوە پاسان جولەکە ئیجا مەسیحی دوا ئاینیش ئاینی ئیسلامە. بەم پێیە کوردی رەسەن ئێزدیە و ئێزدیەکانیش کوردن، تەنها نەتەوەیەک کە خاوەنی ئەم ئاینە بێت لە سەر تاسەری دنیادا کوردە. گفتوگۆیەکی نێوان مەلەک تاوس و خوا لە ناو زمانی کوردی کرمانجیدا هەیە(کەبەداخەوە من نایزانم) ئەمە بەڵگەیەکە بۆ ئێزدیەکان کە زمانی خوا زمانی کوردیە. تەنانەت وشەی ئێزدی بەمانای خودایی دێت، نازانم ئێمەی کورد بۆ دەبێ هێندە بێئاگاین لەم سامانە کەلتوریەی خۆمان؟ کە من پێم وایە بەشێکی گەورەی ئەم لێپرسراوێتیە لە ئەستۆی رۆشنبیرانە و نەیانتوانیوە ئەمە بکەنە سەرچاوەی گوتارێکی سەر بەخۆی وا کە بەم ژێرخانە کەلتوریە سەرخانی کەلتوریشمانی لێ دروست بکەن لە بری خۆ هەلواسین بە ئاینی ئیسلام و عەرەبەوە، ئەم ئاینەی خۆمان بکەنە تێزیک بۆ مەسەلەی نەتەوایەتیمان لەلایەک و لەلایەکی تریشەوە بۆ مەسەلەی یەکسانی نێوان ژن و پیاو چونکە بە پێی میتۆلۆژی ئەم ئاینە ژن لە پەراسوی پیاو دروست نابێت بەڵکو بە پێچەوانەوە ژن و پیاو لەیەک کاتداو بەیەکەوە دروست دەبن.

ئێزدیەکان لە نەوەی ئادەم حەوا نین بەڵکو تەنیا نەوەی ئادەمن، مانای ئەو کاتەی کە ئادەم لە بەهەشت دەسورێتەوە مەلەک تاوس دەچێت بۆ لای خوا و پێی دەڵێ" کە ئادەم نابێ تەنها هەر خۆی بێ ، دەبێ نەوە بخاتەوە، بۆ لە درەختی تۆوی تۆ نەخوا ، خوا بەمەلەک تاوسی فەرموو من ئەو بریارە دەدەمە دەستی خۆت مەلەک تاوس ، پاشان مەلەک تاوس دەچێت بۆ لای ئادەم دەڵی تۆ دەبێ لەو درەختە بخۆیت بۆ ئەوەی نەوە بخەیتەوە" ئادەم لە میوەکەی خوارد، بەڵام توشی ژانە سک بوو پێێ، خوا باڵندەیەکی ناردو رزگاری کرد لەو ئازارە، پاشان ئادەم دەستی کردە گریان وتی من زۆر تەنهام ، خواش جوبرەئیلی نارد و لە دەستی چەپی حەوای دروست کرد، پاشان ئادەم حەوا دەستیان کردە گفتوگۆ کردن لەسەر ئەوەی کە نەسەب لەسەر کامیان بێت. سەر ئەنجام بەوە گەشتن کە هەر یەکەیان(سێدی...) خۆی مانای ئادەم سپەرمەی خۆی و حەواش هێلکەی خۆی کردە گۆزەیەکەوە، پاش نۆمانگ گەرانەوە سەری ئەوانەی ئادەم بوونە دوو منداڵی جوان، بەڵام ئەوەی حەوا ببووە مادەیەکی ژهراوی، ئەوەی ئێزدییە رەچەڵەکی لەو دوو منداڵەی ئادەمە، مانای کوردەکان تەنیا لە نەوەی ئادەمن و پێش نەوەی ئادەم و حەوا دروست بوون، ئەمەش بەڵگەیەکە کە کورد یەکەمین نەتەوەی سەر رووی زەویە(1). لەم روانگەیەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە ئێمەی کورد لە نەوەی ئادەم و حەوا نین بەڵکو لە نەوەی خودی ئادەمین بە رەگێکی خودایانەوە، کەواتە ئێمەی ژنان پەیوەندیەکانمان لەگەڵ پیاودا دیکۆتۆمی

نیە(مانای پیاو یەکەم جار دروست بوەو ژنیش لە پەراسوی چەپی ئەو) ژن و پیاو لە یەکاتدا و بەیەکەوە دروست بوون، بەم شێوەیە لە کۆڵ سێوی تەفرەو هەڵخەڵاندنی ئادەم دەبینەوە، سوری مانگانە و منداڵبونیش شتێکی سروشتیە لای ژن، سزای خوا نیە بۆ ژنان، لە ئاینی ئێزدیدا فرە ژنی و مەسەلەی حجاب نیە. رۆژهەڵاتناسێکی ئەڵمانی ساڵی 1881 بەناوی ئامەند.ڤ سەبارەت بە ژنی کورد دەڵێ تەنها ژنی کورد پرچ و سەریان کراوەیە.، حجاب و سەرپۆش بەکار ناهێنن.(2)
بەهۆی ئەوەی کە ئێزدییەکان خاوەنی خوێنێکی خوایانەیان دەبێ ژن هێنان و شو کردنیان هەر لە ناو خۆیاندا بێت خۆیان تێکەلی ئەوانە نەکەن کە لە نەوەی ئادەم و حەوان. ئەوانەی کە لەنەوەی ئادەم و حەوان یەهودی ومەسیحی و ئیسلام و زەردەشتی و هتد وە بەهۆیەوەی کە هێلکەی حەوا هەڵگری مادەیەکی ژەهراوی تایبەتیە ئەوانەی کە لەم نەوەیەن خراپەکاریان لەدەست دێت، بۆیە ئێزدیەکان خۆیان لە تێکەڵاو بوونی ئەم نەوانە دەپارێزن خۆیان بەدوور دەگرن لێیان، بەڵام کورد لە روانگەی ئەوانەوە خاوەنی ئەو خوێنە پاکەیە و ئەو رەگە خودایەیە، بەڵام چونکە لە چەند قوناغێکی مێژووی دا بەزۆر لە ئاینەکەی خۆیان دور خراونەتەوە ،تازە خوێنەکەیان پیس بووە بە تێکەڵاو بونیان لەگەڵ زەردەشتی و جولەکەومەسیحی ئیسلام ئەگەری ئێزدی بوونەوە زۆر زۆر مەحاڵە، بەپێی یاسای ئێزدی هیچ پیاوێک بۆی نیە لە ماوەی ساڵیک زیاتر لە ماڵ و منداڵی دورکەوێتەوە تانانەت گەر لە ساڵێک زیاتر دورکەوتەوە، ئەوا ئەو پیاوە بۆی نیە بگەرێتەوە لای هاوسەرەکەی تەنانەت بۆی نیە ژیان لەگەل هیچ ژنێکی ئێزدیدا دیدا بکات چونکە ئەگەری ئەوە هەیە کە ئەو کەسە تێکەڵاوی خاڵکانی ناپاک بووە، لێرەدا گەر ئاینی ئێزدی تەحەکومی بکردایە بەسەر کۆمەڵگای کوردیدا ئەوا ئەو کارەساتای کە ئەمرۆ زۆربەی ژنانی کوردی پێوە دەناڵێنن هەرگیز رووی نەدەدا بەتایبەتی مەسەلەی بەجێهێشتنی پیاوان و رووکردنیان لە هاندەران بۆ ماوەی چەند ساڵێک،. خیانەی هاوسەری جا ژن بێت یان پیاو حوکمی کوشتنە، وە بێوەژن بۆی هەیە تا شەش جار شوبکاتەوە، هیچ بە عەیبەو عار نابینرێ. تەنانەت ئەم ئاینە دەبوە رێگا چارەیەکی باشیش بۆ کێشەی ژنانی ئەنفال. من لەو باوەرەدام گەر ژنی کورد ئەم میتۆلۆژیە بکاتە رەهەندی یەکسانی نێوان ژن و پیاو ئەوا چەند هەنگاوێک لە مەسەلەی یەکسانی نێوان ژن و پیاو نزیک دەبینەوە ، چونکە بەپێی ئەم میتۆلۆژیە ئێمە ژن کەم عەقڵ و ناتەواو نین یان بەشێک نین لە پیاو بەڵکو ژن و پیاو یەکسانن بەیەک لە دروست بونەوە،ئەمەش خاڵێکی جەوهەریە بۆ بوونی ژن وەک بونەوەرێکی سەر بەخۆ لە ئەزەلەوە. ئەوەشی کە لە کۆمەڵگادا دەیبینین وەک سەرخان ئەوە پێویستی بە کار لەسەر کردنە چونکە تەنانەت لە رووی سیاسیشەوە ئاینی ئێزدی زۆر کراوەو سکولارە، بۆ دانانی شەریعە دەسەڵات دراوە بە پیاوانی ئاینی بەپێی سەردەم بریار بدەن،ئەم رێنوێنیە لە کتێبی جلوەدا هاتوە، بۆیە گەر ژنی کورد بیەوێ بەتابیەتی لە حکومی ناتەواوی قەرەقوشی ئیسلام دوربکەوێتەوە دەبێ بگەرێتەوە سەر رەچەڵەکێ کوردبوون و ئێزدی بوون. وە لەم ژێرخانەوە کەلتوریەوە جارێکی تر   سەرخانی کەلتوری خۆمان دروست بکەین. پیاوانی ئاینی ئێزدی وەک شێخ و پیرو میر بۆیان نیە ژن بهێنن و تەنها هەر دەبێ خەریکی خوا پەرستی بن ئەمەش راستەو خۆ بە فەرمودەی مەلەک تاوسە،. پێچەوانەی ئەو ژیانە غابەیەی ئیسلام کە پیاوانی ئاینی چەندین ژنیان هەیەو شەوەکان دابەش دەکات لە نێوانیاندا کە لەلای کامیان بخەوێ. من باوەرم واییە دینی ئیسلام دینی پیاوە، ئاینێک نیە لای خواوە هاتبێ بەڵکو ئاینێکە پیاو بۆ بەرژەوەندی خۆی دروستی کردوە. دەینا ئەوەی خوا پەرستی راستیە وەک خوا تەنیایە و بیری هەوەس وسێکسی نیە.
ئێزدیەکان هەمیشە نمونەی ئەوپەری مۆراڵ و ئەخلاقن و هەرگیز درۆ ناکەن، تەنانەت لە ئەورووپاش وا ناسراوون و بەتایبەت لە ئەڵمانیا هیچ کەسێکی تورک و فارس و عەرەب و کوردی موسوڵمان بۆنیە ببێتە هاوڵاتی ئەڵمانی بەڵام کوردی ئێزدی دەبێتە هاوڵاتی ئەڵمانی، هیوادارم کەس لەبرادەرە کوردە موسوڵمانەکان خۆی بەو هەڵەیەدا نەبا لە ئەوروپا بەناوی ئێزدی بونەوە داوای مافی پەنا بەری بکات

له هه‌موو دائیره‌كانی مافی په‌نابه‌ری ئێزدیه‌ك كار ده‌كات بۆ سه‌لمانی ئیزدی بوونی ئه‌و كه‌سانه‌ی ئێزدین، بۆنموونه گه‌ر من له‌به‌رده‌م كه‌سێكی ئیزدیدا بڵێم ئێزدیم، ئه‌وا وشه‌یه‌كی نهێنی هه‌یه ده‌بێ بیڵێیم ، دڵنیاشم گه‌ر هه‌موو دنیا بده‌ی با ئێزدییه‌ك ئاماده نیه ئه‌و وشه نهێنیه به‌كه‌سێكی غه‌یره ئێزدی بڵێ. تائیستاش شتی وا رووی نه‌داوه، زۆر له رۆژهه‌ڵات ناسان سه‌ریان له پاراستنی ئه‌م نهێنیه‌ی ئاینی ئێزدی سورماوه و نه‌یانتوانیوه به‌ته‌واوی له ئاینی ئێزدی تێبگه‌ن چونكه ئه‌وه‌ی كه له كتێبی جلوه‌و ره‌شدایه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی كه به شێوه‌ی سه‌ر زاری بۆیان ماوه‌ته‌وه ته‌واو كه‌ری یه‌كترن وه تا ئێستا هیچ ئێزدیه‌ك راستییه‌كان به كه‌س ناڵێت. ئه‌وان خاوه‌نی چه‌ند پیتێكن بۆ نوسین ته‌نها ئێزدیه‌كان خۆیان تێیده‌گه‌ن و ده‌یخوێننه‌وه. ئه‌وان نوێژ ناكه‌ن و كرنوش بۆ رۆژ ده‌به‌ن چونكه خوا له‌ناو رۆژدا ده‌ژی.مه‌له‌ك تاوس و خوا جه‌سته‌یه‌كی هاوبه‌شیان هه‌یه‌له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌له‌ك تاوس له روناكی دروست بووه، میتۆلۆژیه‌كه به‌م شێوه‌یه، كه رۆژێ مه‌له‌ك تاوس له‌سه‌ر دره‌ختی نه‌مری نیشتۆته‌وه پاشان خوا دێت بۆ ئه‌وێ و لێی ده‌پرسێ تۆ كێیت؟ مه‌له‌ك تاوسیش له وه‌ڵامدا ده‌ڵێ ئه‌ی تۆ كێیت؟ خوا توره ده‌بێ و چه‌پۆكێكی پیا ده‌كێشێ، ماله‌ك تاوس له‌سه‌ر دره‌خته‌كه به‌رز ده‌بێته‌وه و چل هه‌زارساڵ به‌ئاسماندا ده‌سورێته‌وه پاشان دێته‌وه سه‌ر دره‌خته‌كه له‌ژێر دره‌خته‌كه‌دا شێخ حه‌سه‌ن كه خزمی شێخ عادیه دانیشتوه و به مه‌له‌ك تاوس ده‌ڵێ تۆ بۆ وا وه‌ڵامی خوای گه‌وره ده‌ده‌یته‌وه، ده‌بێ پێی بڵیی " تۆ تۆیت، به‌ڵام من له تۆ دروست بووم"(3) مه‌له‌ك تاوس له روناكی دروست بووه، خواش له روناكیدا ده‌ژی مانای له‌ناو خۆردا ده‌ژی، به كورتی میتۆلۆژی ئاینی ئێزدی زۆر روانگه‌ی زانستی و مه‌نتقی مرۆڤانه‌ی تیایه كه زۆر خۆی له ئاینی بوودیسم و هیندۆنیسم نزیك ده‌كاته‌وه. دۆژ یان دۆزه‌خ بوونی نیه ، مه‌له‌ك تاوس به فرمێسكه‌كانی ئاگره‌كه‌ی كوژانه‌وه، ئه‌وانه‌ی ده‌مرن مرۆڤی باش ده‌بێته‌وه‌و مرۆڤ و هی خراپیش ده‌بێته‌وه به گیانه‌وه‌ر، به‌راستی ئه‌مه زۆر راستی تیادایه ، هه‌موومان وه بگره من خۆم به تایبه‌ت ئه‌وه‌م زۆر جار بۆ پێش هاتوه ، كاتێ بۆ یه‌كه‌م جار سه‌ردانی شوێنێك ده‌كه‌ی ، یه‌كسه‌ر هه‌ست به‌وه ده‌كه‌یت كه جارێكی دی هاتویته ئه‌م شوێنه به‌ڵام نازانی چۆن وه كه‌ی ؟ ئه‌وه به‌ڵگه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی كه ئه‌و كه‌سه‌ی كه تۆ رۆحه‌كه‌یت لێ وه‌ر گرتوه پێش تۆ سه‌ردانی ئه‌و شوێنه‌ی كردوه، ئه‌مرۆ زۆرێك له رۆژهه‌ڵاتناسان و مێژوو نوسان پێیان وایه گه‌ر خودی ئێزدیه‌كان و ته‌نانه‌ت رۆشنبری كورد كاری له‌سه‌رم ئاینی ئێزدی بكردایه و ده‌كرا ببێته گوتارێكی زیندوی وا نه‌ك ته‌نها له رۆژهه‌ڵاتی ناوه‌راست بگره له ئه‌وروپاشدا ده‌بوه بیرۆكه‌یه‌كی سه‌نته‌ری و بنه‌مایه‌كی فكری ، چونكه تایبه‌تمه‌ندی و جوانی و زانستی ئه‌م ئاینه به‌راده‌یه‌كه بۆته مایه‌ی سه‌ر سورمانی هه‌موولایه‌ك.

پرسیاری گه‌وره لای ئه‌ورووپیه‌كان ئه‌وه‌یه كه كورد یان رۆشنبیری كورد بۆ ئیشی له‌سه‌ر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه نه‌كردوه؟ ئایا به‌هۆی موسوڵمان بونیانه؟ من كاتێ مامۆستاكه‌م ئه‌و پرسیاره‌ی كرد ، سه‌ره‌تا حه‌په‌سام و پاشان نازانم بۆ نه‌متوانی پێی بڵێم كه رۆشنبیری كورد ئه‌مرۆ له ده‌زگا زه‌به‌لاحه چاپه‌مانیه‌كاندا خه‌ریكی شه‌ره كومبارو زۆپایه ،زۆریش سه‌ر قاڵی وتی وتین وه‌ك سه‌ر ته‌نوره. هه‌موو داهێنانه‌كانشیان بریتیه له برێ كاری ئاشه‌وانی(مه‌به‌ستم كاری وه‌رگێرانه) به‌ڵام خۆ ناشكرێ ئه‌م ئاشه‌وانانه بخه‌ینه ریزی رۆشنبیره‌وه، ئه‌وه‌ی كه كه ده‌مێنێته‌وه به‌ناوی رۆشنبیر گرووپێكی زۆر بچوكن و هێنده‌ی سه‌رقاڵی ململانێی شه‌خسین نیو ئه‌وه‌نده سه‌رقاڵی كارو رۆشنبیری نین! ته‌نانه‌ت عه‌ره‌به‌كان زۆرتر له‌م مه‌سه‌له‌یه ترساون كه كورد زیندووی بكاته‌وه‌و بیكاته سه‌رچاوه‌ی ره‌هه‌ندێكی كه‌لتورێكی سه‌ربه‌خۆی خۆیان، كاتی خۆی رژێمی به‌عس چه‌ندین نوسه‌ری عه‌ره‌بی به‌كرێ گرت بۆ شێواندنی كه‌سێتی ئێزدیه‌كان و كردنیان به نه‌وه‌ی یه‌زد معاویه ، ئێستاش زۆر له نووسه‌ره عاره‌به‌كانی عێراق له‌و هه‌وڵه به‌رده‌وامن. بۆ نموونه ماوه‌یه‌كی زۆر كورت له‌مه‌وپێش نووسه‌رێكی عاره‌بی ئێراقی له سایتی "ئیلاف"ی عاره‌بیدا وتارێكی درێژی له‌سه‌ر ئێزیدییه‌كان نووسیبوو، كه گوایه ئێزیدییه‌كان ناویان یه‌زیدییه سه‌ر به یه‌زیدی معاویه‌ن. كه تا ئێستاش زۆرێ له رۆشنبیرانی كورد ئێزدیه‌كان به پێی نوسراوی ئه‌و عه‌ره‌بانه ده‌ناسن

و پێناسە دەکەن بۆیە دەبێ ئێمەی کورد هەر چی نوسراو هەیە بەقەڵەمی ئەو عەرەبە فاشیانە نوسرابێ فرێ بدرێتە دەرەوە لە کتێبخانەی کوردی.

ئێزدیەکان بە پێی مێژوو توشی چەندین شالاوی قەتڵ وعام کردن بوونەتەوە بەڵام درندانەترینیان شورشی ئیسلامی و دەسەڵاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی بوو وە کاتێ دینی ئیسلام گەشتە کوردستان بەهەموو شێوە هەوڵی بنە بڕ کردنی کورد و ئاینەکەیان دا، ئەوەی کە ئەمرۆ ئێمەی کورد کە لە کوردستاندا دەژین وەک موسوڵمان ئەوا دەبێ زۆر باش ئەوە بزانین کە باپیرە گەورەکانمان بەزەبری شمشێر بوونەتە ئیسلام و ئەوەشی ملی نەدابێ بە دەستی ئەسحابەکانی ئیسلام سەر براوە و کچ و ژنیان وەک کەنیزە(جاریە) بەتاڵان بردوە، کەنیزە ئەو ژنانەن کە کە لەشەری دوژمنانی ئیسلامدا بە دیل و تاڵانی براون، ئەو ژنانە چ هاوسەریان هەبووبێ یان نە جیاوازییان نیە بۆ کرین و فرۆشتن و لەگەڵ رابواردنیان، چونکە بەپێی ئەم شەرعە ئەم ژنانە گرەوی مارەییان لادەچێ.(سورەتی النیساءئایەتی 24). چونکە لە ئیسلام دا کۆیلەداری وخۆلام و کەنیزە راگرتن زۆر زۆر ئاسایی وەک مافێکی رەوا چاوی لێکراوەو دەسکەوتی هەرە گرنگی خەزا بوە، خودی پێغەمبەریش کەنیزەیەکی وای هەبووە بەناوی رێحان ، کە هەندێک بە بێوەژنێکی ناشرینی ناو دەبەن کە گوایە کەس نەیوویستوە و پێغەمبەر بەزەیی پیا هاتۆتەوە بۆیە کردویەتی بە هاوسەری خۆی، بەڵام لە راستیدا وانیە، ئەو ژنە دەسکەوتی ئەو شەڕەیە کەلەگەڵ تایەفەی بەنیقریزە کردی بە سەرکردایەتی خۆی.(4) بۆیە خەزا یەکێکە لە ئەرکە بنەرەتیەکانی ئیسلام(.بروانە سورەتی الئحزاب آیەتی،27،26..هەروەها البقرە آیەتی 216.244،193،191،190). بیرمان نەچێ کە شۆرشی ئیسلامی دەیان هەزار کەنیزەیان دەسکەوت دەبوو لە کوردستان و پاشان ئاڵوگۆری بازرگانیان پێ دەکردن ئەوەی بۆ رابواردن دیاری دەکرا نرخی جیا بوو لەوەی کە بۆ کارەکەر دیاری دەکرا،موسوڵمانەکان، وە بۆ زیاد کردنی ژمارەی موسوڵمانان منداڵیان لە کەنیزەکان دەخستەوە هەرچەند ئەم منداڵانە بەکەم دەگیران بەڵام بە موسوڵمان دەهاتنە ئاژمار.

ئەوەی لەم ماوەیەدا روودا لە لالش ئەو بەرێوەبەری ئاسایشی شیخان کە بنکەی رۆشنبیری لالشی سوتان دەبێ زۆر چاک ئەوە بزانێ کە یا داپیرە گەورەکانی یەکێک بوە لە کەنیزەکەکانی ئیسلام بۆیە ئەو ئەمرۆ موسوڵمانە یان ئەوەتا باپیرەگەورەکانی لەژێر زبری شمشیری سەبازە موسوڵمانەکاندا بووە بە ئیسلام. ئەوەی کە بەرێوەبەری بنکەی ئاسایش دەیڵێ لە خۆیەوە وەک پیاوێکی موسوڵمان ئەو حکومە قەرەقوشیە دەدات بەسەر ئەو دوو کورەی ئێزدیەی ئامانجیان رزگار کردنی رۆژان بووە نەک دەست درێژی کردنە سەر. چونکە پیاوی ئێزدی هەرگیز خۆی تێکەڵاوی ژنی موسوڵمان و هیچ ئاینێکی دی ناکات بەپێی یاسای ئاینی خۆیان ئەوە پیاوی موسوڵمانە کە بۆی گرنگ نیە و هەتا ئاستی حەیوان ملکەچی هەوەس و غەریزەی خۆیەتی. لەلایەکی تریشەوە رێکخراوەکانی ژنان بۆ لەسەر کوشتنی رۆژان هیچیان نەوت؟؟ ئایا کوشتن و برینی مەمکی کچیکی چواردەساڵ ئەوەی نەدەینا دەنگی لەسەر بەرز بکەنەوە؟ یەکێتی ئافرەتانی پارتی خەریکی چیە؟ ئەی رێکخراوەکانی تر کە بەناو ئێم جی ئۆیین؟ هەمووی بۆ عەرزە وەرگرتن و موچە وەرگرتن و پیاسە کردنی ئەوروپا بەناوی مەسەلەی ژنەوە ئازان بەڵام جورئەتی ئەوە ناکەن دەنگ لەسەر کوشنتی رۆژان بەرز بکەنەوە، ژنی کورد دەبوو ئەو بنکەی ئاسایشەی گڕ تێبەر بدایە کە تەرمەکەی رۆژانیان شێوانو پشتیوانیان لەو دوو کورە ئێزدییە بکردایە کە دەیانویست هاوکاری رۆژان بکەن.

رۆژهەڵاتناس ئامەند.ڤ (5) ئەم شاڵاوانەی دەسەڵاتی ئەو سەردەمەی عوسمانی و کوردە موسوڵمانەکان بۆ سەر ئێزدییەکان بە هێرشی گەلە گورگ دەشوبهێنێ لە ساڵی1881دا، چونکە ئەو کوردانەی کە ببوونە ئیسلام عوسمانیەکان هاوکاریان دەکردن ، جار جاریش بەهۆی ئەوەی کە ئێزدیەکان شەیتان پەرستن دەبێ تەفرو تونا بکرێن. وەک گورگ پەلاماری ئێزدییەکانیان دەدا. هەر لەم هافتەیەدا

بوو بەبەتێکم بینی کە باس لە هاوکاری ئیمپراتۆریەتی عوسمانیەکان دەکات(6) ، کە لەراستیدا وانیە بگرە، هەوو رۆژهەلاّت ناسەکان باس لە عوسمانیەکان دەکەن کە ئەپەری درندەییەن بەکار هێناوە دژ بەو کوردانەی کە بە بۆچوونی ئەوان شەیتان پەرست بوون.. جا ئەوەی شێخان کە روودا بەتەواوەتی درێژەپێدانی ئەو ستراتیجەی شورشی ئیسلامی و دەسەلاّتی عوسمانیەکانە،.جێگەی ئەو پەری شەرمەزاری و نەزانیە لە سەدەی بیست و یەکدا ئابەم شێوەیە لە ئیزدیەکان بروانرێ. دەبوو حکومەتی کوردی ئەوپەری گرنگی بە لالش بدایە هێندەی پیرۆزی مەکە پیرۆز بوایەو تەنانەت بیکردایە بنکەیەکی مێژووی تا خەلّکانی بیانی سەر دانی ئەو شوینە بکەن ، من پێم وانیە ئەوەی لە سوید بە ناوی ئاینی ڤیکینگەوە هەن بە نیوەی ئاینی ئێزدی کۆنترو زانستیتر بێت ، بەلاّم سویدیەکان بە بەشێک لە ئاین و مێژووی خۆیانیدەزانن وشانازیشی پێوە دەکەن و وەک بەشێک لەسیستەمی پەروەردەدا لە خوێندنگاکاندا وەک وانە دەوترێتەوە. تەنانەت مندالی باخچەی مندالاّنیش شتێ لە ڤیکینگەکان دەزانێ، هەرچەند لەو باوەردا نیم کە پیاوە سیاسیەکانی کورد شتێ لە مێژووی ئاینی ئێزدی بزانن دەینا هەرگیز ئەوە رووی نەدەدا کە هەولی لەناو بردنی ئەم مێژووە پر لەشانازی و سەروەریەی کورد بدەن. کاتێ دەسەلاتی عوسمانی هەموو ئەو ناوچانەی گرتەوە هێرش لەسەر هێرش دەکرایە سەر ئێزدیەکان. قەبری شێخ عادیەن تێک داو لە جێگەی مەکتەبی ئیسلامەتیان کردوە ،. سالی 1414 جیهاد دژی ئێزدیەکان دەستی پێکرد. پاشان سالی 1647 هەموو پیرو شێخەکانی لالش بران بۆ وان و لەوێ لە سێدارە دران. سالی 1792 هەمان شت دوبارە بۆوە بەلاّم ئەم جارەیان لە موسل دوو سالّ پاش ئەوە هەمان شت لە بەغداد دوبارە بۆوە، رۆژهەلاّت ناسێکی ئەلّمانی بەناو(ئامەند. ڤ..)دەنوسێ کە سالّی 1830. تورکەکان بەبیانووی ئەوەی کە ئێزدیەکان شەیتان پەرست و ولاّت تالاّن کەرن هەموو هێزەکانی حافیز پاشای زێدی ئێزدییان لە چیاکانی شەنگار قەلاچۆ کرد ، لەم هێرشەدا هەچی پیاو هەبوو جن جنیان کرد هاوکاتیش سەدان ژن و مندالّیان بۆ باراری کۆیلەکان برد.(7)،ئەو کوردانەی کە ئەمرۆ لە چیاکانی قەفقاس و ئەرمەنیا و گۆرگیا و روسیا دەژین هەمووی لەدەستی ئەو رەشە کوژیانە روویان لەو ناوچانە کردوە، من بەسەر هاتی ژنێکم خوێدەوە کە سالّیخ1918 ئەو کات تەنها 8 سالّ بووە بە چاوی خۆی شاهیدی بینینی بیست کەس لە تایەسەکەی بووە کە چۆن وەک گیانلەبەر سەر براوون. پاشان کاتێ بەریتانیەکان هاتن و ئەو ناوچانەیان کەوتەوە ژێر دەست ئێزدیەکان گەرانەوە سەر جێگەو شوێەی خۆیان و لالشیان دروست کردوە . ئەمرۆ زۆرێک لە ئیزدیەکان زەلاّتە ناخۆن، چونکە دەسەلاّتی ئیسلامی چەندین جار زەلاّتەی لە لەشی و خاک و خوێنی ئەوان دروست کردوە. جا کە ئێمەی کورد ئەو هەموو تالّی رەشە کوژیەمان بەدەستی ئیسلام پێ کرابێ ئیتر بۆ دەبێ ئەمرۆ لە کوردستان عەقلّی ئیسلامی تەحەکوم بکات بەسەر چارەنوسی گەلی کوردەوە؟؟ ئایا پیاوانی سیاسی کاتی ئەوەیان نەهاتوە ئاوری جدی لەم مەسەلە گرنگە بدەنەوەو واز لە کلکە بوونی عەرەب ئاینەکەی بهێنین. کاتێ ئێمە لەئەزەلەوە ئێزدی بووبین ئیتر بۆ دەبێ ئەمرۆ ئیسلام بین؟؟ با هەموومان داوای ئەوە بکەین کە ببینەوە بە ئێزدی. بەتایبەت ژنان.

تێبینی*/ ئەم بابەتە کورتەی لێکۆلّینەوەیەکی منە، کە کاری تێدا دەکەم وەک دانانی بناغەی تیۆری ڤێمێنیزمی کوردی بەلاّم لێرەدا هەولّم دا ئەم بەشەی بە زمانێکی رۆژنامە نوسیانە پێشکەش بە خوێنەری خۆشەویست بکەم، چونکە ئەوەی رووی دا لەلاش جێگەی بێدەنگ بوون نیە.

سەرچاوەکان

1–Innanförcirkeln Magnus Bärtås och Fredrik Ekman

2ژن لە کۆمەلّگا جیاوازەکاندا، وەرگێرانی بۆ سویدی هەندرێن

3 هەمان سارچاوەی یەکەم

4 ژن و شەرع و سێکش مەریوان هەڵەبجەیی

5 هەمان سەرچاوەی دووەم

6 مافی کاکەیەکان لەنێوان ئاین و نەتەوەدا نوسینی هاشم عاسی کاکەیی

7 هەمان سەرچاوەی دووەم